

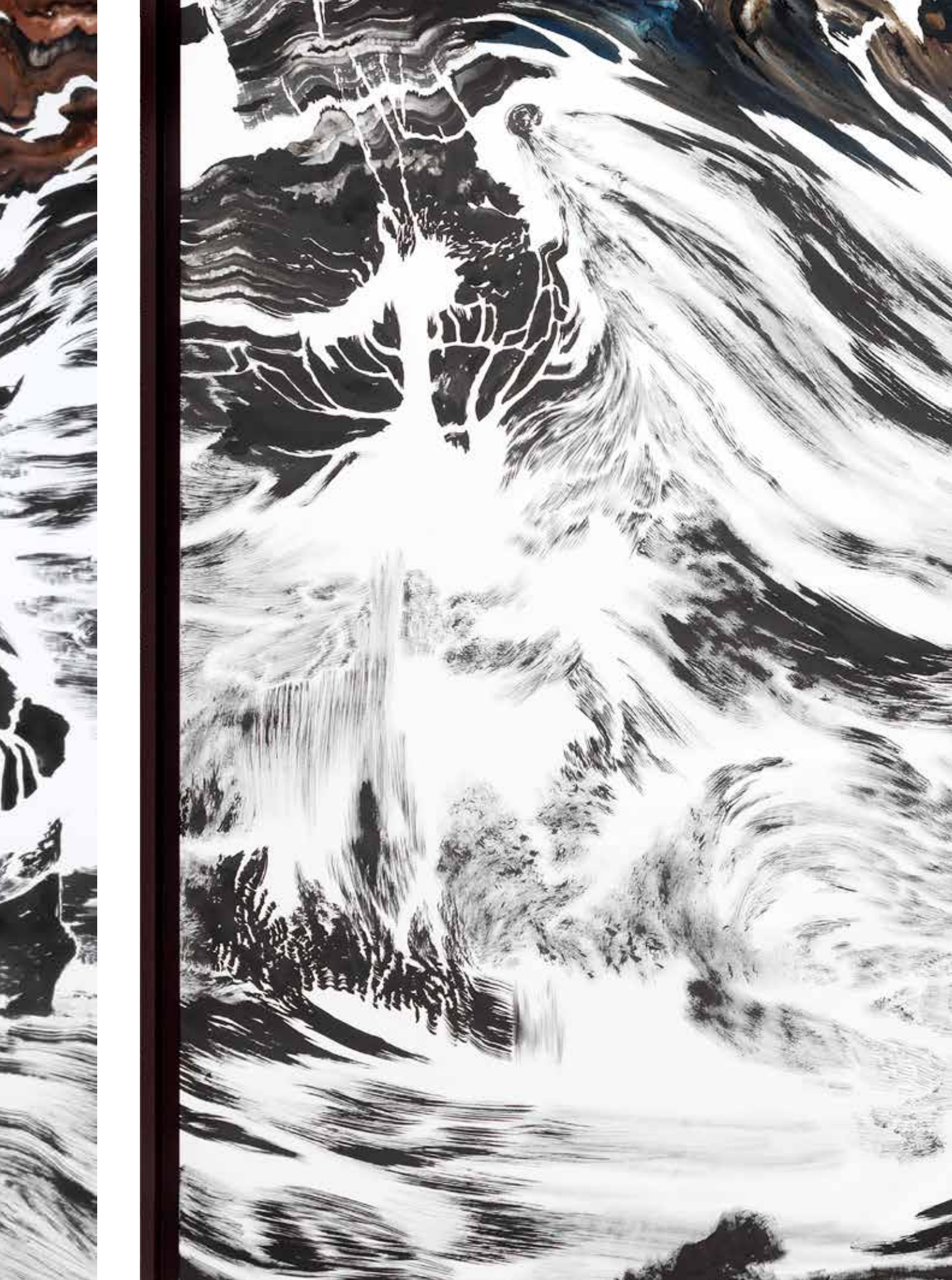

ABDELKADER
BENCHAMMA

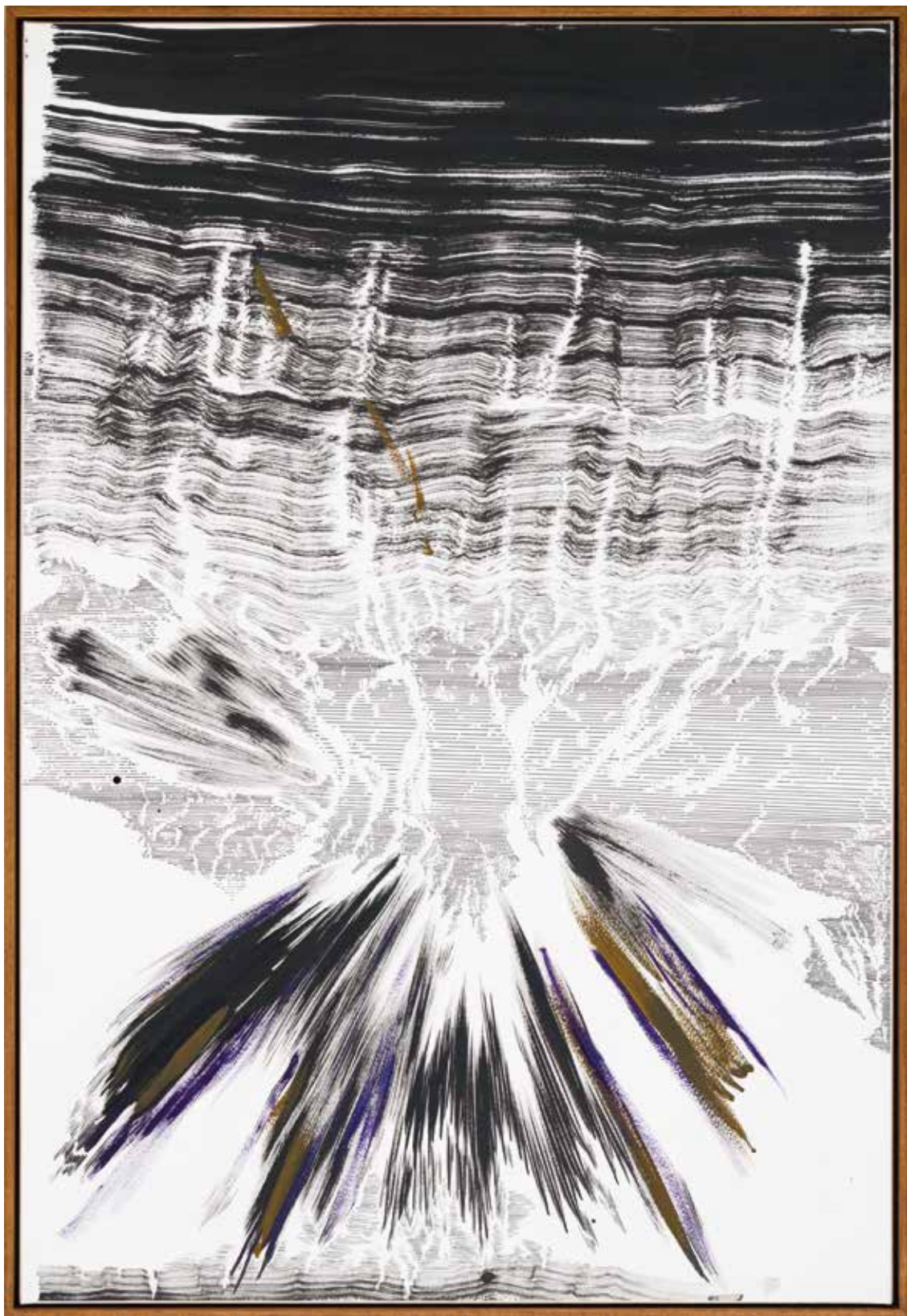
LANDSCAPE
OF THE FALL

Écho de la naissance des mondes, 2024

WBOOKS

Abdelkader Benchamma

Landscape of the fall

Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch

Inhoud

6	Voorwoord - Jacqueline Grandjean
10	Vertrekken, ontsnappen, is het trekken van een lijn ... - Sébastien Delot
12	Conceptions Interview - Jacqueline Grandjean Abdelkader Benchamma
16	Abdelkader Benchamma brengt het universum tot leven - Cathelijne Blok
18	De heilige Antonius bedreigd door fantastische creaturen van Jheronimus Bosch - Jos Koldewij
52	Catalogus
93	Biography
94	List of exhibited works
95	Authors

Contents

7	Foreword - Jacqueline Grandjean
24	Leaving, Escaping, Is Drawing a Line ... - Sébastien Delot
26	Conceptions Interview - Jacqueline Grandjean Abdelkader Benchamma
30	Abdelkader Benchamma Brings the Universe to Life - Cathelijne Blok
32	Saint Anthony Threatened by the Fantastic Creatures of Hieronymus Bosch - Jos Koldewij
52	Catalogue
93	Biography
94	List of exhibited works
95	Authors

Sommaire

7	Préface - Jacqueline Grandjean
38	Partir, s'évader, c'est tracer une ligne ... - Sébastien Delot
40	Genèse Entretien - Jacqueline Grandjean Abdelkader Benchamma
44	Abdelkader Benchamma donne vie à l'univers - Cathelijne Blok
46	Saint Antoine menacé par les créatures fantastiques de Jérôme Bosch - Jos Koldewij
52	Catalogue
93	Biography
94	List of exhibited works
95	Authors

Landscape of the fall

Op welk moment verandert een lijn in een vorm? Wanneer kun je betekenis toekennen aan zo'n vorm, zoals we doen als we wolken, landschappen of marmer zien? Abdelkader Benchamma (1975, Mazamet, FR) verkent met zijn tekeningen de dunne lijn tussen een beeld en de betekenis ervan. Benchamma's tekeningen zijn noch figuratief noch abstract, noch hemels noch aards, noch profaan noch sacraal – maar belichamen al deze kwaliteiten allemaal tegelijk.

Benchamma maakte een omvangrijke muurtekening waarmee hij verbindingen legt tussen zijn werk en de meesterwerken van twee van de meest gerenommeerde schilders van de Noordelijke Renaissance: Jeroen Bosch (en zijn navolgers) en Pieter Bruegel. De prenten en schilderijen vormden het uitgangspunt voor een nieuw site-specifiek werk.

De bewoonde plaatsen en denkbeeldige landschappen van Pieter Bruegel fungeren als poorten naar andere dimensies. Ze resoneren met de muurtekeningen, waardoor een nieuw perspectief kan ontstaan. De grens tussen heden en verleden, tussen de zestiende-eeuwse schilderijen en Benchamma's hedendaagse tekeningen, vervaagt, en laat zelfs verbinding toe.

In het werk van Benchamma overtreft de tekening zichzelf, transformeert zij tot een soort onbekend wezen dat zich organisch door de ruimte verspreidt. Het doet denken aan landschappen die we kennen. Tegelijkertijd werkt het mysterieuze aura soms vervreemdend. In recente werken van de kunstenaar ontvouwt zich een nieuwe richting. In een diepgaandere verkenning van sferen vol alchemistische materialen versmelten animaties met tekeningen op papier.

Landscape of the fall

At what point does a line turn into a shape? When may one give a meaning to that shape, in the way we sometimes draw clouds, landscapes and marble? With his drawings, Abdelkader Benchamma (1975, Mazamet, FR) tries to capture the thin line, the liminal space between an image and its meaning. Benchamma's drawings are neither figurative nor abstract, neither celestial nor terrestrial, neither profane nor sacred; but embody all these qualities at once.

Benchamma has created an extensive wall drawing, thus establishing a path between his work and the chefs-d'oeuvre of two of the most renowned masters of the Northern School : Hieronymus Bosch (and his followers) and Pieter Bruegel. The prints and paintings formed the starting point for a new site-specific work.

Pieter Bruegel's imaginary landscapes composed of inhabited scenery act as portals to other dimensions. They resonate with the mural drawings, thus creating a new perception. The line between past and present, between the sixteenth-century paintings and Benchamma's contemporary drawings, is blurred, even allowing connecting.

In Benchamma's work, the drawing transcends into a form of unidentified organism spreading organically through space. It recalls familiar landscapes yet simultaneously unsettles us with an aura of mystery. In the artist's recent pieces, a new direction unfolds: a deeper exploration of realms populated by mysterious, alchemical materials merges with an animated film and drawings on paper.

Paysage de la chute

À quel moment une ligne se transforme-t-elle en forme ? Quand peut-on lui attribuer une signification, comme nous le faisons en observant des nuages, des paysages ou du marbre ? Abdelkader Benchamma (1975, Mazamet, FR) explore, la fine frontière entre une image et sa signification. Les dessins de Benchamma ne sont ni abstraits ni figuratifs, ni célestes, ni terrestres, ni profanes, ni sacrés - mais incarnent tout cela à la fois.

Benchamma a réalisé une grande fresque murale dans laquelle il établit des liens entre son travail et les chefs-d'œuvre de deux des peintres les plus renommés de la Renaissance du Nord : Jérôme Bosch (et ses successeurs) et Pieter Bruegel. Les gravures et peintures de ces maîtres ont servi de point de départ à une nouvelle œuvre spécifiquement conçue pour le site.

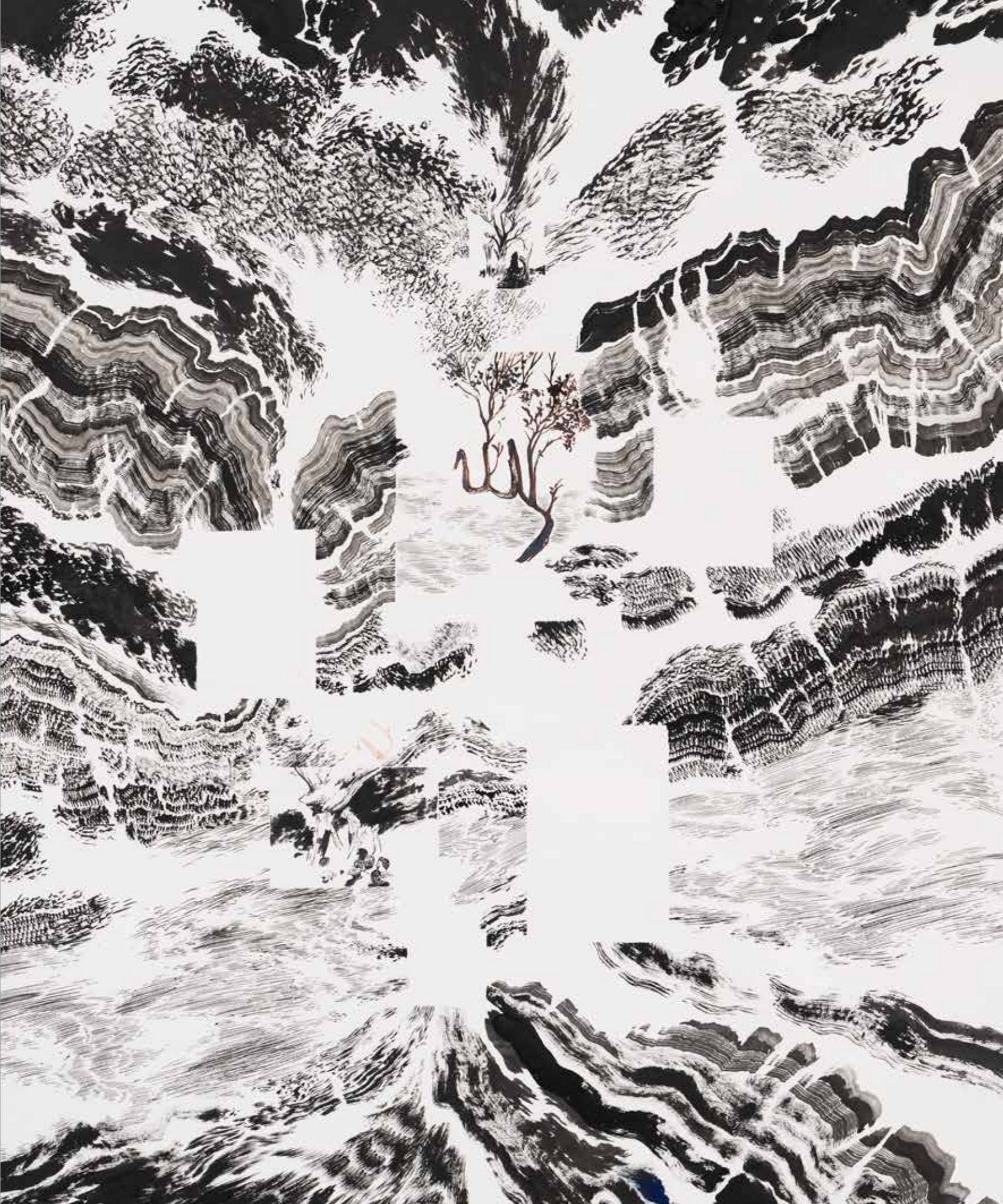
Les faux paysages de Bruegel, peuplés de décors habités servent de portails vers d'autres dimensions. Ils résonnent avec la fresque murale, permettant ainsi l'émergence d'une nouvelle perspective. La frontière entre le présent et le passé, entre les peintures du XVIe siècle et les dessins contemporains de Benchamma s'estompe, un lien se crée.

Dans le travail de Benchamma, le dessin dépasse ses propres limites, se transforme en une sorte de créature inconnue qui se déploie de façon organique dans l'espace. Cela évoque des paysages familiers. Rappelant des vestiges de paysages familiers et également inquiétant, par le mystère qu'il donne à voir. Dans une exploration approfondie d'un univers saturé d'éléments alchimiques, les films d'animation se mêlent aux dessins sur papier.

Vertrekken, ontsnappen, is het trekken van een lijn ...

‘Dat dit strand met zijn wankelende rotsen, in-nemend en bedrieglijk, waar de opeenvolgende nederlagen van de mens in woorden van overwinning worden gegraveerd, uiteindelijk vrijgeleid door de poëzie, we de afgelopen jaren tevergeefs hebben gezocht naar de klauw van een nieuwe zeilvogel, zal niemand hebben verbaasd. De golf te sereen en de wind van stormen, die elkaar voortdurend afwisselen, zou hem niet hebben toegestaan om neer te strijken. Enkele strepen op het zand getuigden er alleen van dat de hoop nog steeds zijn best deed. (...)’¹

René Char

Vertrekken, ontsnappen, is het trekken van een lijn. De horizon oversteken, een ander leven binnengaan. Abdelkader Benchamma heeft een nieuwsgierigheid die hem er van nature toe aanzet om openingen en uitwisselingen te creëren met de gegraveerde werken van Pieter Bruegel en de schilderijen van Jheronimus Bosch voor zijn tentoonstelling in Nederland.

Onmiddellijk denkt men aan de verhelderende commentaren van Daniel Arasse om dichterbij de mysteries van deze Vlaamse schilderkunst te komen: ‘We weten bijvoorbeeld dat Bruegel in Antwerpen, eind jaren 1550, een kring van gelezen intellectuelen frequenteerde, waaronder de drukker Plantin en de geograaf Ortelius, die bekend stonden als ‘vrijzinnig’, wat wil zeggen tolerant op religieus gebied (...) Dat betekent echter niet dat zijn schilderijen heel ‘katholiek’ zijn, en bovendien aarzelde de grote Charles de Tonay niet om te beweren dat Bruegel persoonlijke banden had met de graveur Coornhert, een vooraanstaand vertegenwoordiger van een theïstisch humanisme dat, voorbij individuele of partijdige overtuigingen streeft en bepleit naar een universele waarheid voor iedereen (...)’²

Voor deze tentoonstelling heeft Abdelkader Benchamma bijzondere interesse in het gegraveerde werk van Bruegel, bevolkt met fantastische en bovennatuurlijke scènes. In veel van deze gravures werd Benchamma getroffen door het kunstmatige karakter van de getekende landschappen: de bomen zijn hol, duivels komen tevoorschijn, parallelle werelden verschijnen in de holtes van de bergen, die lijken te pulseren. Het mysterieuze *Boek van wonderen*, een Duits manuscript uit de 16e eeuw dat zowel wonderen, voortekenen als kosmische gebeurtenissen verzamelt, heeft hem ook diep gefascineerd, omdat de wetenschap soms samenvalt met bijgeloof, de microkosmos en de macrokosmos zijn nauw met elkaar verbonden – een indirecte manier om na te denken over de relativiteit van de tijd. Opmerkelijk genoeg hebben veel werken uit die eeuw hem geraakt en geïnspireerd, zoals het Isenheimer altaarstuk, het *Boek van de Kometen*, de fantastische landschappen van Joachim Patinir, evenals de Perzische miniaturen van Mirza Ali. Die eeuw van grote omwentelingen – economisch, religieus, wetenschappelijk, conceptueel – weerspiegelt wellicht de huidige periode, die ook wordt gekenmerkt door diepgaande epistemische veranderingen.

Kunst heeft een geheugen – het is niet verwonderlijk dat de kunstenaar zich onderdompelt in deze taal die hij tot in de kleinste details bestudeert, op zoek naar aanwijzingen. Benchamma heeft begrepen dat men in verschillende richtingen kan bewegen, dat de geest, in tegenstelling tot het lichaam, tegelijkertijd in meerdere dimensies kan gaan. Hij kan zich verplaatsen binnen een mentale, sferische wereld en dat wat wij als problemen kunnen waarnemen, ook een blok van spanning kan zijn dat op mysterieuze wijze functioneert en ons begrip overstijgt. Hij voelt dat hij zich verliest in de tekening. Hij hoeft geen woorden te gebruiken, maar lijnen, om zo dicht mogelijk bij dit verhaal te komen dat ons vandaag ontglipt.

Benchamma betreedt de tekening zoals men een vreemde taal binnengaat, namelijk als een ontdekkingsreiziger: ‘elk woord was in wording, de uitdrukkingen waren creaties, de bijwoorden waren oneindig immens, de werkwoorden wierpen pijlen, een eenvoudige prepositie zoals in of uit was een avontuur! Schrijven was een sport, de zinnen waren dolle paarden, openden ruimten voor zich met hun energieën, en het was zo mooi om ze te berijden. (...)’³

Men zou kunnen zeggen dat de vluchtlijn een deterritorialisering is – vluchten is het trekken van een lijn, van lijnen, een hele cartografie. Het lijkt erop dat de kunstenaar langs de rand van de wereld wandelt. In het hart van de leegte. Het lijkt alsof hij stopt in de nacht om te luisteren naar wat komt. Men moet bereid zijn de werken te bekijken door het prisma van de intuïtie. Hij luistert ernaar als stemmen die zich uiteten. Hun aanwezigheid lijkt soms op die van geesten, op die van vrienden die hem begeleiden.

Gelijkend op een droom, vervormt en transformeert het geheugen tot aan de metamorfose. Zou het tegengif voor de duisternis niet in het licht liggen, maar in de chaos van de dingen zelf? Door deze meditatie over het geheugen is hij als een constant brandende lamp, alert, en neemt hij met snelheid en precisie alles waar wat hij ziet, inclusief zichzelf. Het is dus het geheugen dat we de geest noemen. Maar de geest is het geheugen zelf.

Het is belangrijk om op te merken dat nergens geweld zo goed verborgen is als in de pittoreske landschappen. Nergens is geweld zo goed verhuuld als in de klassieke landschappen. In het organische en het anorganische – de werken van Benchamma zijn een leerschool voor luisteren en kijken. Ze laten vooral zien hoezeer een gecultiveerde blik een blik is die niet waarneemt, niet ziet, niet hoort wat de gevestigde cultuur zou kunnen verstoren. Hij verklaart dat hij zich vooral interesseert in: ‘de persistentie van geesten die voortdurend de landschappen achtervolgen, de gewelddadigheden van de lagen van de doden onder onze steden, de gelaagdheid van het geheugen waarvan de resten ons achtervolgen....’

Benchamma laat zijn gedachten over aan een vorm van grafisch onbewuste; artistiek ontwikkelt hij het concept van een landschap-geheugen dat

nooit geweld en trauma’s oproept. Vaak is er verwezen naar geologische vormen.

Voor hem veroorzaakt tekenen een vorm van vertraging van het denken. Tekenen vertraagt en intensiveert het denkproces, de betekenis wordt stap voor stap opgebouwd.

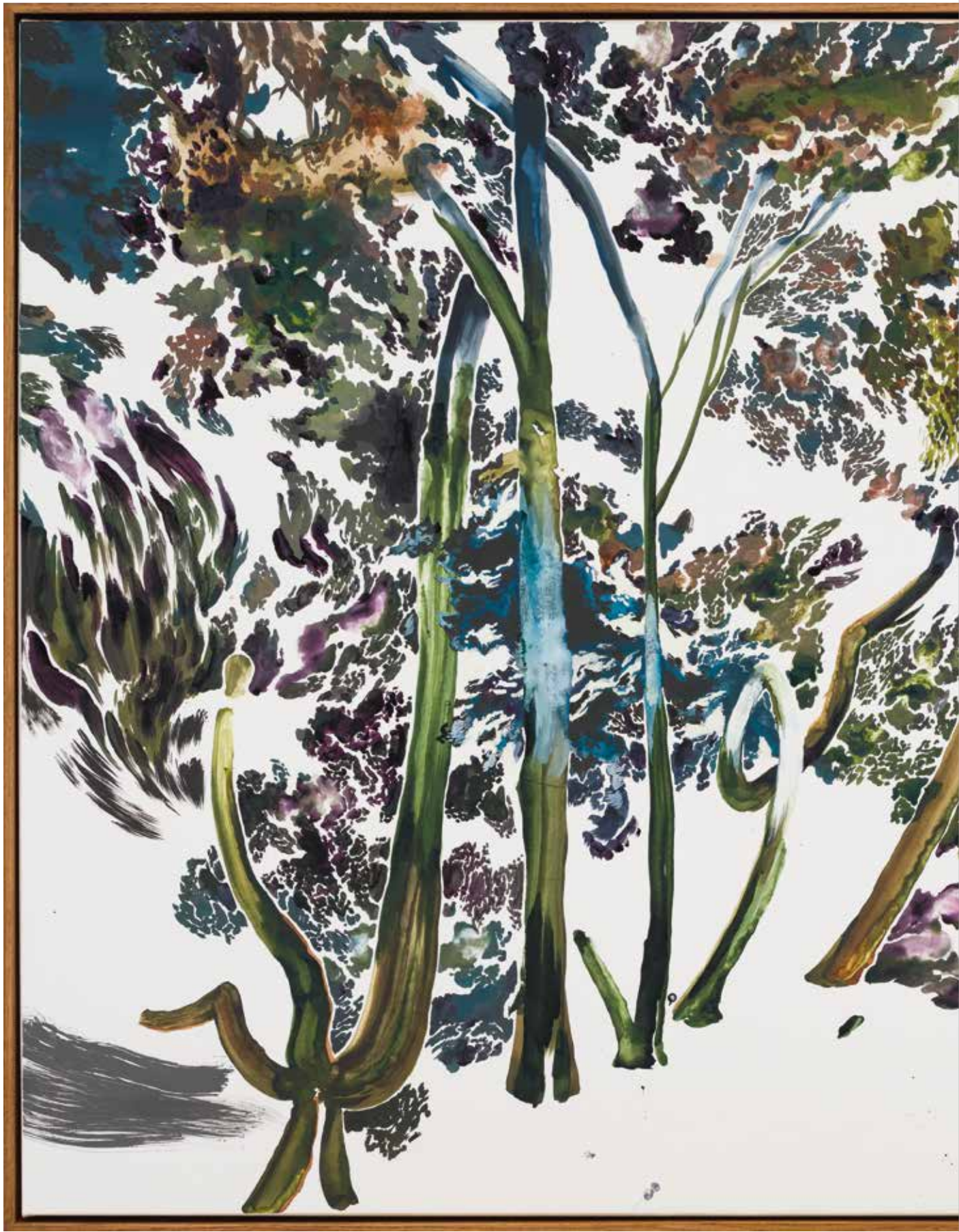
Kometenbuch - Boucliers et torches dans le ciel, 2024

¹ René Char, *Discorde de Jacques Dupin*, POL, Parijs, 2017, p.7.

² Daniel Arasse, *On n’y voit rien*, Denoël, Parijs, 2000, p.84-85.

³ Etel Adnan, *Ecrire dans une Langue étrangère*, L’Echoppe, Parijs, 2014, p.25.

COLOFON | COLOPHON

Uitgave bij de tentoonstelling **Abdelkader Benchamma, Landscape of the fall** in Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch van 16 november 2024 t/m 9 maart 2025.

This publication is issued on the occasion of the exhibition **Abdelkader Benchamma, Landscape of the fall** held at Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch, from November 16th, 2024, until March 9th, 2025.

Édition accompagnant l'exposition **Abdelkader Benchamma, Landscape of the fall** au Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch du 16 novembre 2024 jusqu'au 9 mars 2025.

Conservator van de tentoonstelling | curator of the exhibition | commissaire de l'exposition Jacqueline Grandjean

Uitgave | Publisher | Editeur WBOOKS, Zwolle
www.wbooks.com | info@wbooks.com
Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch
www.hetnoordbrabantsmuseum.nl | info@hnbm.nl

Vertaling | translation | traduction InOtherWords, DUO
Séverine Heinen-Boiret

© 2024 WBOOKS Zwolle, Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch, de auteurs/ the authors/ les auteurs

Photocredits

Cover: Exhibition view 'Landscape of the fall', in Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch. Photo Gert Jan van Rooij

p. 1, 92: Abdelkader Benchamma in his studio in Montpellier, 2024.
Photo Aude Carleton

p. 2, 8/9, 11, 20, 22, 25, 29, 37, 38/39, 50/51, 62, 63, 88, 89: Photo Peter Cox
p. 23, 49, 52-57, 59-61, 64-77, 79-81, 83-87, 90/91: Photo Gert Jan van Rooij

p. 19: Photo Luísa Oliveira

p. 35: Abdelkader Benchamma in Het Noordbrabants Museum, 2024.

Photo Rob Lipsius

p. 43: Photo Tanguy Beurdeley

p. 45: Photo The Drawing Center

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

All rights reserved. Nothing from this publication may be reproduced, multiplied, stored in an electronic data file, or made public in any form or in any manner, be it electronic, mechanical, through photocopying, recording or in any other way, without the advance written permission of the publisher.

The publisher has endeavoured to settle image rights in accordance with legal requirements. Any party who nevertheless deems they have a claim to certain rights may apply to the publisher.

Tous les droits sont réservés. Aucune partie de cette publication ne peut être reproduite, stockée dans une base de données informatisée ou rendue publique sous quelque forme ou par quelque moyen que ce soit, électronique, mécanique, photocopie, enregistrement ou autre, sans le consentement écrit préalable de l'éditeur.

ISBN 978 94 625 8674 1
NUR 646

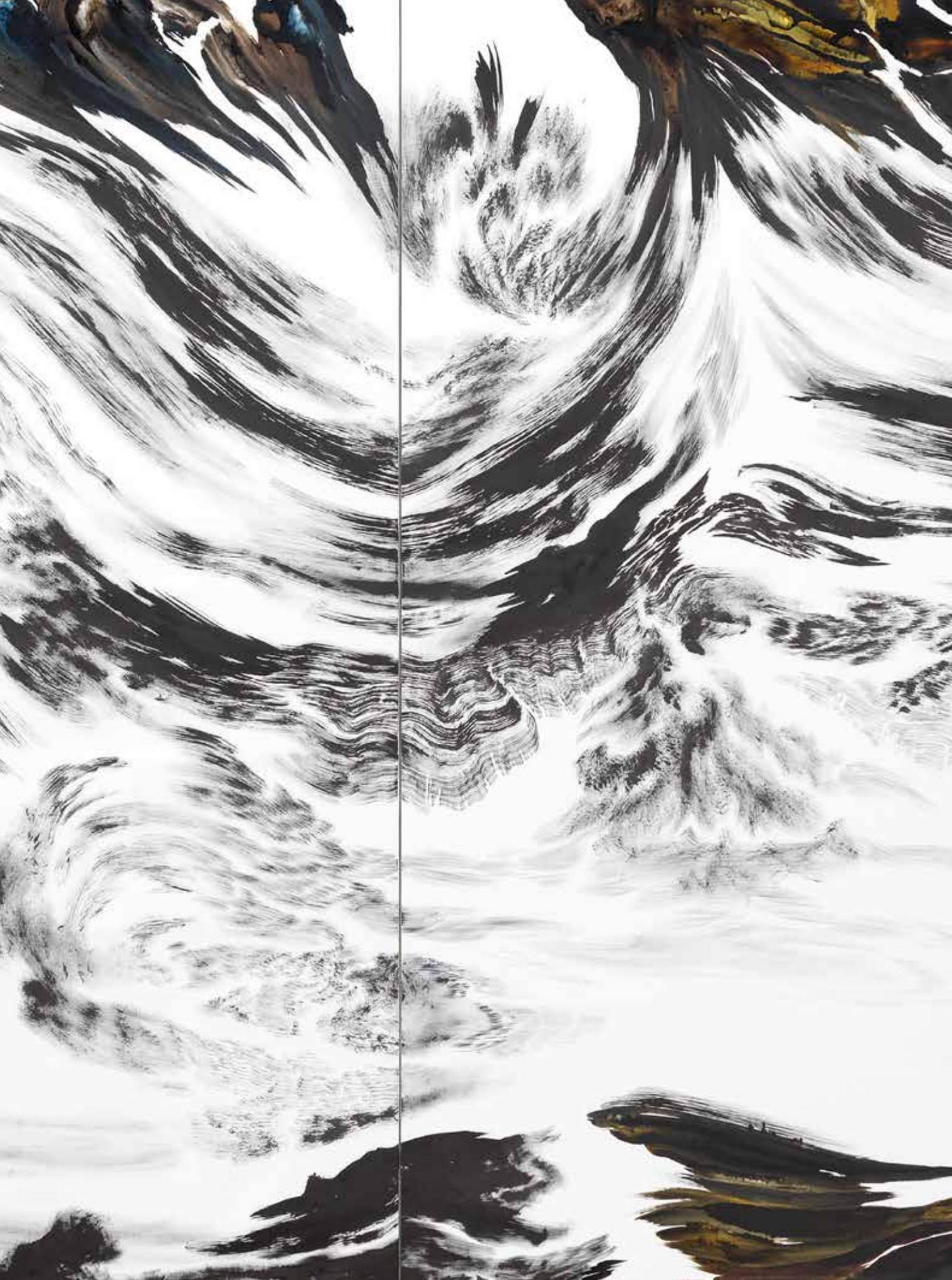
Mede mogelijk gemaakt dankzij | This book was made possible by:

Provincie Noord-Brabant

Renschdael **art** foundation

wbooks.com